

Monika Szafrńska

Ogólnopolska konferencja naukowa
„Doświadczenie archiwum: pismo,
ciało, pamięć”, Katowice, 6–8 grudnia
2017 r.

Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media nr 2 (29), 179-183

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Monika Szafrńska

Studentka I roku filologii polskiej
Instytut Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: m.monikaszafranska@gmail.com

Ogólnopolska konferencja naukowa „Doświadczenie archiwum: pismo, ciało, pamięć” (Katowice, 6–8 grudnia 2017 r.)

W dniach 6–8 grudnia 2017 r. w Bibliotece Śląskiej w Katowicach odbyła się konferencja naukowa zorganizowana przez Instytut Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Tematem obrad uczyniono doświadczenie archiwum, rozumiane przede wszystkim jako różnorodność praktyk badawczych podejmowanych podczas pracy nad dokumentami. Poruszone zagadnienia dotyczyły m.in. kwestii a/polityczności archiwum, jego granic i topografii, etyki lektury, tekstu i kontekstu, jak również czystopisu jako fantazmatu tekstu idealnego, digitalności archiwum oraz jego hermeneutyki. Na wstępie dyrektor Biblioteki Śląskiej w Katowicach prof. zw. dr hab. Jan Malicki jako gospodarz oraz dr hab. prof. UŚ Maciej Tramer i prof. zw. dr hab. Aleksander Nawarecki (Instytut Nauk o Literaturze Polskiej im. Ireneusza Opackiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach), przemawiający w imieniu organizatorów, podkreślili istotę samej pracy archiwistów. Obrady zainicjował Stanisław Jaworski (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), wygłaszając referat *Zmiany ukończonego tekstu*, w którym poruszył kwestię zmian, jakie zaszły w związku z oddziaływaniem krytyki genetycznej w literaturze. Nawiązując do koncepcji „przedtekstu”, „potekścia” i „potekstu”, autor postawił pytania: Co dzieje się z nowo powstałym tekstem po publikacji? Jakie miejsce zajmuje w przestrzeni społecznej? Czy zachował się w niezmienionej postaci? Jan Zieliński (Uniwersytet Kardynała Stefana

Wyszyńskiego w Warszawie) wygłosił odczyt *Archiwum jako blizna. Apologia ucinka*, przedstawiając znaczenia słowa *arche* oraz definicje ucinka (jako czynności ucięcia, znikomości, umniejszenia, przytyku itd.), w nawiązaniu m.in. do tekstów oświeceniowych czy utworów Adama Mickiewicza. Kolejny z referentów, Andrzej Franaszek (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), w wystąpieniu *Herbert: Cały ten kram życia* skupił się na kwestii biografii, a także wydobywaniu ludzkich historii z milczenia. Mateusz Antoniuk (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) w nawiązaniu do poprzednika przedstawił referat *O czym pamięta(t) pewien wiersz Herberta? Krytyka genetyczna i praca pamięci*; odwołując się do utworu Zbigniewa Herberta *Wilki*, poruszył tematy pamięci, niepamięci i paratekstu. Panel drugi, skupiający uwagę uczestników na archiwum kobiet, rozpoczął się od wystąpienia Moniki Rudaś-Grodzkiej oraz Ewy Serafin-Prusator (Instytut Badań Literackich PAN) *Dokumenty osobiste kobiet w Archiwum kobiet*. Według referentek kobiety jako autorki są wciąż żywe w przedmiotach, listach i rękopisach, dzięki czemu ich twórczość może być doświadczana przez badaczy i czytelników. „Cienie kobiet piszących” miałyby nie należeć do swego czasu, ale jako obrazy przeszłości czekać na zrozumienie przez kolejne pokolenia. Natomiast my, jako czytelnicy, mielibyśmy żyć w czasach zmarłych już twórców. W referacie poruszony został również temat sposobów porządkowania rękopisów w ramach projektu „Archiwum kobiet”, w którym teksty dzieli się według kryterium tematycznego, m.in. na te mówiące o kobietach podczas II wojny światowej czy zawierające informacje pochodzące z prywatnego życia. Praca nad dotychczas niezbadanymi tekstami pozwala zrozumieć na nowo bądź zauważyć kwestie niewidoczne dotąd w historii i kulturze. Z tematem archiwum kobiet wiązało się również wystąpienie Lucyny Marzec (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Archiwum jako depozyt legendy biograficznej*. Referentka zaprezentowała w nim postać Kazimiery Hłakowiczówny, a także lokalną legendę dotyczącą autorki i miasto Poznań jako jej archiwum. Marlena Wilczak (Uniwersytet Warszawski) w referacie *Archiwistyczne zasady. Trudności w pracy badawczej nad spuścizną rękopiśmienną po Oldze Boznańskiej (1865–1940)* podjęła próbę zbadania korespondencji siostr Olgi i Izabeli Boznańskich na podstawie materiałów źródłowych składających się z listów i kart pocztowych, które zostały porównane przez prelegentkę do relikwii. Pierwszy dzień obrad zakończyły nawiązujące do perwersji, ale również do tajemniczości i seksualności referaty Agnieszki Gajewskiej (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Perwersje archiwum* oraz Tomasza Kaliściaka (Uniwersytet Śląski w Katowicach) *Różo-*

we archiwa. *Tajemnica, seksualność, ujawnienie*. Szczególny charakter miało wystąpienie Katarzyny Szopy (Uniwersytet Śląski w Katowicach) *Poetyckie herbaria jako archiwa roślinne: casus Urszuli Zajączkowskiej*, dotyczące herbarzy roślinnych.

Obrady drugiego dnia konferencji obejmowały przede wszystkim refleksje dotyczące różnych rodzajów archiwów, np. archiwum rozproszonego, archiwum żałoby, archiwum tematycznego, jak również archiwizacji polskiego fotoreportażu czy wyobraźni historycznej. Kontynuując wątek archiwum prywatnego, Agnieszka Kwiatkowska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) przedstawiła pracę *Źródła metafory i granice prywatności – o domowym archiwum Juliana Przybosia*, a Agnieszka Kaczmarek (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) – *Prywatne archiwum żałoby*. Anna Synoradzka-Demadre (Université Charles-de-Gaulle, Lille) w wystąpieniu zatytułowanym *Problemy związane z przygotowaniem edycji dzienników prywatnych* zajęła się kwestią edycji tekstu. W kręgu zagadnień codzienności pozostała Katarzyna Orszulak-Dudkowska (Uniwersytet Łódzki), prezentując referat *W prywatnym archiwum. Rachunki domowe jako piśmienna praktyka życia codziennego*. Z kolei problem całości w ujęciu archiwum analizował Piotr Gorliński-Kucik (Uniwersytet Śląski w Katowicach) w referacie *Parnickiana. Archiwum rozproszone*. Michalina Kmiecik (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) w wystąpieniu *Tekst zakazony. Maszynopisy esejów politycznych Aleksandra Wata z lat sześćdziesiątych* podjęła próbę poszukiwania prawdziwej twarzy poety w zachowanych po nim tekstach i dokumentach. Porównała archiwum do maski pośmiertnej autora, a korpus tekstów – spuściznę po Wacie – ukazała jako doświadczenie chorobowe, uznając defekt za narzędzie do konstruowania własnego „ja”. Anna Gawryś (Uniwersytet Śląski w Katowicach) w referacie *Redaktor archiwum, czyli ściana „za plecami” Oli Watowej* przedstawiła natomiast postać małżonki wybitnego autora – Aleksandry Wat jako strażniczki rodzinnego archiwum Watów; prelegentka skupiła się też na fotograficznym zapisie życia małżeństwa – archiwum obrazowym. Wątek fotografii był kontynuowany i rozwijany najpierw przez Sabinę Giergiel (Uniwersytet Opolski), prezentującą odczyt *Fotograficzne archiwa jako dowody istnienia. Twórczość Daśy Drndić*, a następnie przez Jakuba Dziewitę (Uniwersytet Śląski w Katowicach) w wystąpieniu *Od człowieka do kontekstu. O archiwizowaniu (się) polskiego fotoreportażu*, przez Sylwię Szykowną (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), wygłaszającą referat *Doświadczenie baz danych – cyfrowe archiwa sztuki nowych mediów*, i Agnieszkę Lniak (Uniwersytet Śląski w Katowicach), przedstawiającą pracę *Sieć nie-pamięci. Przestrzeń wir-*

tualna w kontekście archiwum. Grażyna Ewa Karpińska (Uniwersytet Łódzki) zaprezentowała temat *Cyfrowe archiwum fotografii robotniczej: strategie konstruowania przeszłości*. Podjęła w nim próbę opowiedzenia o archiwum cyfrowym fotografii „Robotnicy w XIX i XX wieku”, powstałym z wykorzystaniem zbiorów zgromadzonych w konkursie „Fotografia robotnicza” z 1985 r. Na tym przykładzie prelegentka ukazała potrzebę i istotę digitalizacji. Anna Sielska (Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach) w referacie *Archiwum otwarte. Praca z fotografią rodzinną – spotkanie rozumiane jako praktyka afektywna i krytyczna* omówiła fotograficzne archiwum społeczne mieszkańców Katowic, a także tzw. archiwum otwarte (właściciele albumów fotograficznych pozwalają zajrzeć w swoją prywatność, dotychczas dostępną jedynie najbliższym), a więc takie, które otwiera pole nowych interpretacji, działań badawczych i artystycznych, jak również przekracza granice specjalizacji, dyscyplin oraz granice społeczne. Daria Nowicka (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) wygłosiła referat *Oko i litera pamięci. Modi memorandi w archiwum Andrzeja Wróblewskiego*, w którym przedstawiła postać artysty. Zadała pytanie, czym archiwum Andrzeja Wróblewskiego jest dziś i jak można je odczytać, pamiętając o kilku stopniach jego rozumienia. Referentka nawiązała ponadto do archiwum poetyckiego Tadeusza Różewicza. *Próba systematyzacji doświadczenia getta podjęta w Archiwum getta łódzkiego* to temat pracy Adama Sitarka (Uniwersytet Łódzki). Badacz, zarysowując historię łódzkiego getta, omówił inicjatywę stworzenia uporządkowanego opisu jego rzeczywistości. Z kolei Anna Kisiel (Uniwersytet Śląski w Katowicach) w referacie *Przelamując spojrzenie Orfeusza. Praca (anty)archiwalna Brachy L. Ettinger*, poruszając wątki malarskie, fotograficzne i historyczne, przybliżyła postać izraelskiej artystki, próbującej zwrócić godność zamordowanym w wyniku Holokaustu kobietom. Autorka wystąpienia, podejmując próbę analizy twórczości Brachy L. Ettinger i uwzględniając jej związek z archiwum, stwierdziła, że dla malarki archiwum okazuje się formą niewystarczającą, wykorzystwała elementy teorii macierzy, by przedstawić spojrzenia widza. Kontynuując wątek historyczny, Svetlana Riazanowa (Uniwersytet Śląski w Katowicach) przedstawiła pracę *Relacja – próba dochodzenia literackiego – świadectwo – archiwum. Z problematyki memuarystyki łagrowej*.

Trzeci, a zarazem ostatni dzień konferencji otworzyła Marzena Woźniak-Łabieniec (Uniwersytet Łódzki), wygłaszając referat *Czy badanie archiwów cenzury PRL jest gestem politycznym?* Przedstawiła w nim archiwum cenzury – dokumenty, jakie można w nim znaleźć, jego strukturę jako instytucji w PRL – i podkreśliła totalność tego

projektu. Z kolei Tomasz Wiślicz (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN) w referacie o intrygującym tytule *Między uwiedzeniem a uczuleniem na kurz, czyli strategie badawcze historyków archiwum* przybliżył sylwetki wybitnych badaczek – Arlette Farge oraz Carolyn Steedman. Katarzyna Chmielewska (Instytut Badań Literackich PAN) w wystąpieniu *Pamięć jako komunikacja defektywna* poruszyła kwestię *memory studies*, nawiązując także do archiwum jako praktyki pamięci i zapominania. Ostatni panel konferencji rozpoczął Michał Kisiel (Uniwersytet Śląski w Katowicach), który przedstawił odczyt *Zacierając ślady Archiwum w epoce antropocenu*. Badacz podjął próbę interpretacji antropocenu i jego stawania się częścią archiwum. Kolejna referentka, Katarzyna Szalewska (Uniwersytet Gdański), w referacie *Figura archiwum w wyobraźni historycznej Tadeusza Kantora – „Brodnopisy”* skupiła się na teorii recepcji, a także archiwalnym efekcie i afekcie jako poczuciu utraty. Ostatnia, zamykająca obrady prezentacja Marioli Wilczak (Centrum Humanistyki Cyfrowej Instytutu Badań Literackich PAN) zatytułowana *„Biuletyn Polonistyczny” – cyfrowe archiwum życia naukowego* dotyczyła projektu, jego funkcjonowania, twórców i wpływu na środowisko naukowe.

Dzięki udziałowi w trzydniowej interdyscyplinarnej konferencji – co istotne – odbywającej się w bibliotece, a więc i swoistym archiwum, przy całej różnorodności ujęć i poruszanych szczegółowych kwestii, zarówno referenci, jak i słuchacze mogli zwrócić uwagę na tworzenie się kameralnej przestrzeni pomiędzy cudzym zapisem a badaczem, osobą nie tylko odzyskującą ślady innych, ale i zostawiającą własne.

Tekst wpłynął do redakcji 13 lutego 2018 r.